

Tarih

İsmail ÇOLAK

OSMANLI PADİŞAHLARI VE
GERÇEKLER

II. Mahmud'a Neden Gâvur Sultan Denmiştir?

Sultan II. Mahmud zamanında gerçekleştirilen ıslahatlar, daha çok Avrupa'nın giyim kuşama ve diğer bazı âdetlerinin taklit edilmesi şeklinde kendini göstermiştir. İlk defa devlet dairelerinde II. Mahmud'un Batılı kıyafetler içerisindeki resimleri asılmış ve fes, setre, pantolon mecburi hale getirilmiştir. Damad Halil Rifat Paşa'nın "Avrupa'ya benzemezsek, Asya'ya çekilmeye mecburuz." anlayışından kaynaklanan yanlış yenilik tatbikatları halkın büyük tepkisine yol açmış ve doğan rahatsızlığın bir ifadesi olarak II. Mahmud'a "Gâvur Padişah" denilmiştir. İşin ilginç tarafı, "Gâvur Padişah" tasviri İstanbul ulemasının değil; Bosna ulemasının bir yakıştırmasıydı.

II. Mahmud döneminde giyim kuşamdaki düzenlemelere karşı imparatorluk coğrafyasında en şiddetli tepkiyi gösteren toplulukların başında Boşnaklar gelmiştir. Boşnakların hoşnutsuzlukları Osmanlı'ya değil, Osmanlı'daki -onlara göre sözde- reform hareketlerine yönelikti. O yılların şahidi bir Hıristiyan bu durumu şöyle ifade etmişti: "Burada en küçüğünden en büyüğüne, en zengininden sıradan Müslümanına kadar herkes reformlara karşı. Herkes Sultan'a, idarecilerine ve genel olarak Osmanlılara karşı öfkeli. Açıkça ve alelumum, Sultan'ın, vezirlerin ve paşaların, 'gâvur' ve 'din düşmanı' oldukları konuşuluyor. Diyorlar ki: Osmanlılara bakın bir: Kadim Müslüman kıyafetlerini bırakıp gâvur pantolonu giyorlar, kafalarını tıraş etmiyor, saçlarını gâvurlarınki gibi kestiriyorlar."

Sultan II. Mahmud

Avrupaî kıyafetlere dış bileyen Bosnalılar, "Osmanlıların Müslümanlığından şüphe eder hale gelmişler" ve bu bid'atleri Osmanlı'ya yakıştıramamışlardı. Bosnalıların Osmanlı'dan istekleri açıktı: Şeriata ve Hanefi mezhebine aykırı üniformaların kaldırılması ve eski sisteme geri dönüşüydü. Yoksa bütün bu tepkiler, II. Mahmud'un gerçekten de "dinsiz, din düşmanı veya dine karşı" bir padişah olduğu anlamına kesinlikle gelmez. Zira Osmanlı'da en olumsuz bilinen ve en çok eleştirilen padişahlar bile dini konularda belli bir hassasiyete, itikat ve amel noktasında belli bir seviyeye sahiptilerdi.

Mesela "Gâvur Padişah" denilen II. Mahmud'un manevî duyarlılığı ve seviyesiyle alakalı mütahş bir misal: 1820 yılında Vehhâbiler, Mekke ve

Medine’de çok büyük zulüm ve vahşette bulunarak, Ehl-i Sünnet Müslümanları kılıçtan geçirip, seleften yadigâr kalmış bütün türbeleri ve camileri yıknca; Sultan II. Mahmud, Vehhâbi eşkiyasını def ve tart ettikten sonra, buradaki bütün eserleri yeniden inşa ve ihya eylemişti. Hücre-i Saadet’e hediye ettiği şamdanla birlikte gönderdiği aşağıdaki şiir, II. Mahmud’un Rasûlullah’a ve dolayısıyla dine beslediği hürmet ve muhabbetin bir vesikasıydı:

Şamdan ihdâya eyledim cüret yâ Rasûlallah!
Murâdımdır Ulyâyâ hizmet, yâ Rasûlallah!
Değildir ravzaya şâyeste destâvri-i nâçizim,
Kabulünde kıl ihsân u inâyet, yâ Rasûlallah!
Kimim var hazretinden gayrı, hâlim eyleyem îlâm,
Cenâbındandır ihsân u mürüvvet, yâ Rasûlallah!
Dahîlek, el-emân, sad-el-emân, dergâhma düşdüm
Terahhüm kıl, bana eyle şefaât yâ Rasûlallah!
Dü-âlemde kıl istishâb hân-ı Mahmûd-i adlîyi,
Senindir evvel ve âhirdede devlet yâ Rasûlallah!'

I. İbrahim Deli miydi?

I. İbrahim’in buhranlı bir hayatı bulunduğu ve kendisinin basit, sade, hırs ve gururdan uzak, elmas yürekli, hassas bir insan olduğunda tarihçi-

© Sultan I. İbrahim

© Sultan Abdülaziz

ler ittifak halindedir. I. Mustafa’ya söylenen, hafif akıllılık gibi tabirler, bu sultan için hiç kullanılmamıştır. Her zaman hatalarını kabul eden bir şahıstır. Güvenilir Osmanlı kaynaklarında onun için “deli” lakabı kullanılmamaktadır. Sadece, son zamanlarda kaleme alınan bazı kaynaklar, ısrarla bu lakabı ön plana çıkarmaktadırlar. Hâlbuki onun devletin askerî, malî, adlî ve idarî ıslahatı için yaptıkları ve yapılanlara olan teşvikleri, isnat edilen bu sıfatı yalanlayan yeterli bir delildir. Bütün bunlara rağmen, I. İbrahim’in tahta çıktığı zaman hasta olduğu kesindir. Kaynaklar, onun zaman zaman derin psikolojik sıkıntılar içinde kaldığını ve yüreğinin sıkıldığını ifade etmektedirler.

Devrin şartları göz önüne alındığında, Sultan İbrahim’in düşünme, idrak etme ve kavrama kabiliyetinde bir bozukluk olmadığını uzmanlar belirtmektedirler. Acılı geçmişi, iyi bir eğitim görmemiş olması, şahsiyetinin oturmayışı ve sorumluluk duygusunun fazlalığı, onu bu hale sokan sebeplerdir. Uzmanların tespitine göre rahatsızlığı, “anksiyete” denilen “nevroz” türünde bir hastalıktır, “Psikotik ve deli değildir”. Zaten hekimler de elem-i asabî (sinir bozukluğu) teşhisini koymuşlardır ki bu da “yaygın anksiyeteden” başkası değildir. Bu hastalık, akli bozan, cinnet türünde bir hastalık sayılmamaktadır.²

Abdülaziz İntihar mı Etti?

Sultan Abdülaziz'in sözde "intiharı" meselesi incelendiğinde görülmektedir ki olay intihar değil, açıkça Hüseyin Avni Paşa, Mithat Paşa ve arkadaşlarının işledikleri bir cinayettir. Zira Ahmed Cevdet Paşa'nın ifadesiyle, "makasla sol kolunun damarlarını kestikten sonra, yaralı kol ile sağ kolunun damarlarını kesmesi inanılmaz bir durumdur." Diğer taraftan, koskoca Osmanlı padişahının bu şekilde ölümü üzerine, şeran ve kanunen her çeşit soruşturma ve tıbbî incelemenin yapılması gerekirken, asla bu yola gidilmemiş ve sadece Fahri Bey denen birinden sorularak alelacele "sahte ölüm raporu" hazırlanmıştır. Hüseyin Avni Paşa, muayene taleplerini şiddetle reddetmiştir. O dönemi ve bizzat olay günlerini yaşayan güvenilir tarihçilerin (A. Cevdet Paşa ve Mahmud Kemal gibi) ve olay sırasında yayımlanan Avrupa basınının kanaati de olayın cinayet olduğu yönündedir. Kısaca, İngilizlerin kuklası olan Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa ve adamları, kendi emellerine ters gördükleri Abdülaziz'i, İngilizlerin tahrikiyle şehit etmişlerdir.³

Vahdeddin Hain mi?

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve Sultan Vahdeddin'in şahsiyetiyle ilgili yapılan değerlendirmelerin tek taraflı olduğu hemen göze çarpmaktadır. Düşman toplarının Saraya çevrildiğini gören Vahdeddin ve Osmanlı kurmayları, bütün gayretlerini, Anadolu'ya gönderilecek bir komutan vasıtasıyla bağımsızlık tohumlarının yeniden yeşertilmesi için harcamışlardır. Sadrazam Damat Ferid, Mustafa Kemal Paşa'yı padişaha götürmüş ve askerlerin istediği insan olarak takdim etmiştir. Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemal'in cumhuriyetçi olduğunu ve hanedamı devre dışı bırakabileceğini hatırlatmışsa da padişah, önemli olanın vatan ve devlet olduğunu ifade etmiştir. İşte bu şartlar altında, 9. Ordu Müfettişi kisvesiyle Anadolu'ya gönderilmesi ka-

rarlaştırılan Mustafa Kemal ile Sultan Vahdeddin defalarca özel olarak görüşmüşlerdir. Bandırma vapuruna Mustafa Kemal ile birlikte kimlerin bineceği tespit edilmiş ve bunların vizeleri temin edilmiştir. Bütün bunlar Vahdeddin'in emriyle olmuştur. Her türlü masraf, padişahın özel imkânları ile gizli ödenekten karşılanmıştır.

1920-1922 tarihleri arasında, fiilen idare TBMM'de olmasına rağmen, Vahdeddin, Kuvayı Milliye ve TBMM aleyhine bir tek şey yapmamış-

© Sultan Vahdeddin

tır. Aksine, işgal kuvvetlerini yatıştıracak bazı girişimler dışında, gizlice ve imkânları nispetinde, onların işlerini kolaylaştıracak desteklerde bulunmuştur. Dolayısıyla, Sultan Vahdeddin vatan haini değil, vatanın istiklâli için tacını ve tahtını terk eden bir vatanseverdir. Bütün gayretlerine rağmen İstanbul'u işgalden kurtaramayınca, Kuvayı Milliye'ye de köstek olmamıştır. İstanbul'u terk ettikten sonra, İngilizler ve İtalyanlar, onun taşıdığı hila-

fet sıfatını Anadolu aleyhine kullanmak istemişlerse de Sultan Vahdeddin'in iman kuvveti ve vatan sevgisi buna mâni olabilmiştir.⁴

Dipnot

- 1) Cevdet Paşa, *Tarih*, c.12, s.193-322; Ahmed Lütfi, *Tarih*, c.3, İstanbul, 1341, 142-160; E. Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1988, c.5, s.142-167; Mustafa Armağan, "Bosna'ya Paşa Geldi?", *Zaman Gazetesi* Türküz Elki, 15 Ağustos 2004, s.8; "Bosna: Osmanlı'nın Son Adası", *Zaman Gazetesi*, 15 Ağustos 2004, s.16; İsmail Çolak, *Modern Zamanlarda Osmanlı'yı Aramak*, İstanbul, 2005, s.67-68.
- 2) Naima, c.4, s.243-244, 298-344; M. Çağatay Uluçay, "Sultan İbrahim Deli, Hasta mıydı?", *Tarih Dünyası*, 15 Temmuz-1 Ağustos, 15 Ağustos-1 Eylül 1950, 1 Şubat ve 15 Nisan 1951 Tarihli Sayıları; Sefa Saygılı, "Sultan İbrahim Deli miydi?", *Eğitim Bilim Dergisi*, Şubat 1999, s.26-27; Çolak, *Osmanlı'nın Gizli Tarihi*, İstanbul, 2008, 6.Baskı, s.92.
- 3) Mahmud Celâleddin Paşa, *Mir'ât-ı Hakikat*, Neşr: İ. Miroğlu, c.1, İstanbul, 1983, s.116-121; Cevdet Paşa, *Tezâkir*, Neşr: C. Baysun, c.4, Ankara, 1986, s.155-160; Karal, c.4, s.169-264, c.7, c.255-360; Uzunçarşılı, "Sultan Abdülaziz Vak'asına Dair Vak'ânîvis Lütfi Efendi'nin Bir Risalesi", s.349-373.
- 4) Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul, 1976, s.132-133, 144-150, 599; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da I*, Ankara, 1981, s.7; Lord Kinross, *Atatürk*, Çev: A. Tezel, İstanbul, 1967, s.231; Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Haz: C. Kutay, İstanbul, 1980, s.267-269; E. Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, İstanbul, 1987, s.194; İlhan Bardakçı, *Vahdeddin'den Mustafa Kemal'e*, İst. 1993, s.77-78; Falih Rıfka Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1980, s.173-174; Naşit Hakkı Uluğ, *Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, İstanbul, 1973, s.51-53; Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara, 1986, s.98-99, 116; Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, İstanbul, 1983, s.497; Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, c.1, Ankara, 1973, s.193; Çolak, *Vahdeddin Hain mi?*, İstanbul, 2005; *Osmanlı'nın Gizli Tarihi*, s.94-95, 104-112.